

Vill du också ha svar på en språkfråga? Ring: Språkrådet 0200-29 55 55, måndag, onsdag fredag 10-12. Eller mejla: sprakfragor@sprakochfolkminnen.se

2

FRÅGOR OM SPRÅKET

Språkrönikan: Reglera trivsel med otrivselregler

Jag har nyligen följt utvecklingen när en personalchef infört trivselregler på en nära väns arbetsplats. Skrivbordsättning förbjöds exempelvis – ingen mat eller smuligt fika vid skrivbordet, bara kaffe och frukt. De anställda tilläts inte heller att ha personliga foton och pinaler vid skrivbordet. Efter protester fick de visserligen sätta upp bilder på sina barn igen, men gränsen drogs vid makar och husdjur... eftersom just dessa är att betrakta som extra störande eller otrivsamma, får man anta.

Detta har jag nu hängt upp mig lite på. Inte de otrivsamma makarna och husdjuren alltså, utan ordet *otrivsam*. Eller snarare ordet *trivsam* och *trivsel* i det här sammanhanget. Uppenbarligen är just dessa trivselregler inte särskilt trevliga. Tvärtom har de bidragit till en mycket otrivligare stämning på kontoret. Är ordet *trivselregler* således en *eufemism*, en försökande omskrivning av något lite fult eller otrivligt? Nja. Ordet *trivselregler* i sin ursprungliga betydelse är inte en *eufemism*, eftersom syftet är att genom reglerna skapa just trivsel.

Men det vi har att göra med här är ju ett missbruk av

ordet *trivsel*. För inte ens den mest rigida av personalchefer kan på allvar tycka att det bidrar till trivsel att ifrågasätta en anställd som bakat lussekatter med orden "hur skulle det se ut om alla tog med sig bakverk till höger och vänster?"

Denna personalchef måste ha varit medveten om att de nya reglerna var allt annat än *trivsamma*, men valde ändå att kalla dem för *trivselregler*. I det här fallet verkar det faktiskt röra sig om en mycket grav *eufemism*. Man har inte bara valt ett klädsammare ord som ändå är någorlunda synonymt med ursprungsbetydelsen – nej, här råder ett motsatsförhållande.

Självklart borde dessa regler ha kallats *otrivselregler*.

Ett annat förslag – om någon nu hänger upp sig på att *otrivselregler* inte står i Svenska Akademiens ordlista skulle vara *totala ooms- och inskränkning av arbetsmiljöregler*. Men det kanske blev för långt.

Karin Skagerberg

Redaktör på Språktidningen
karin@spraktidningen.se

Bilder på husdjur undanbedes.

Kort vokal vanligt val i fasta fraser

Genitivformen till ordet *Gud* är *Guds* och vokalen *u* uttalas då i allmänhet kort, på samma sätt som i ordet *puts*. Men en del hävdar bestämt att man ska uttala *u*et långt, som i *hus*. Hur bör man säga? Helga

● Som du själv skriver är uttalet med kort *u* allmänt vedertaget. Det gäller särskilt i fasta fraser som *tio Guds bud*, *för Guds skull* eller *Guds son*. I ovanligare förbindelser, till exempel *Guds bostad* eller *Guds randiga strumpor*, är benägenheten större att uttala genitivformen med långt *u*. Uttal med långt *u* är också det förväntade om man talar om andra gudar än den enda (kristna) guden, till exempel i en fras som *denna guds betydelse inom den nordiska mytologin*.

Att enstaviga ord som har en lång vokal i grundform uttalas med kort vokal i genitiv i fasta fraser är något som förekommer också för andra ord. Huvordet i fraserna *till havs*, *till skogs* och *till sjöss* uttalas till exempel alla med kort vokal, trots att motsvarande grundformer uttalas med lång vokal.

Lisa Rudebeck

Bäst att tala om material

I en text finns ordet *material* vilket i sammanhanget avser allt man kan behöva få levererat – från oförädlade saker som grus till färdiga system eller komponenter som fläktar. Kan man använda *material* (med *a*) om både grus och fläktar? Eller är gruset *materiel* (med *e*)? Ann

● Vi rekommenderar att man genomgående använder *material*, det vill säga att man inte försöker upprätthålla någon skillnad mellan dessa ord. Det är i grunden samma ord, som fått olika form i svenskan. Ordböckerna tar visserligen upp att *material* betyder "råämne för bearbetning" medan grundbetydelsen av *materiel* är "hjälpmedel, redskap". Men *material* används också i betydelsen "hjälpmedel, redskap" och i praktiken kan det vara mycket svårt att avgöra om något är *material* eller *materiel*. Sett ur en aspekt kan till exempel bilder i en lärobok kallas bildmaterial, sett ur en annan aspekt kan det kallas bildmateriel.

Ingrid Olsson

Veckans språkfrågor publiceras i samarbete med Språktidningen och Språkrådet.